

EDUCATION/PEDAGOGY

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.7.1>

AKTUALNE KIERUNKI ROZWOJU EDUKACJI ARTYSTYCZNEJ NA UKRAINIE

Olga Bolshanina

aspirant katedry Pedagogiki

Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny w Krzywym Rogu (Krywy Róg, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-9000-4982

olga.bolshanina@kdpu.edu.ua

Adnotacja. W artykule dokonano analizy kontekstu trendów rozwoju nowoczesnej edukacji artystycznej na Ukrainie. Zidentyfikowano kluczowe problemy aktualnej sytuacji instytucji edukacji artystycznej i systemu nauczania w ogóle. Szczegółowo przeanalizowano i scharakteryzowano treść współczesnych nurtów zaproponowanych przez ukraińskich naukowców A. Kozyra i M. Picchura. Zidentyfikowano kluczowe nurty, które odpowiadają ideom i poglądom wyrażanym w twórczości teoretycznej i metodologicznej ukraińskich artystów-pedagogów pierwszej połowy XX wieku. Kompleksowo opisano istotę zarysowanych nurtów oraz dokonano analizy każdego ze zidentyfikowanych nurtów z udziałem przedstawicieli ukraińskiego szkolnictwa artystycznego. Szereg też sformułowano zgodnie z istotnością zidentyfikowanych trendów i potrzebą ich aktywnej kontynuacji do realizacji w placówkach edukacji artystycznej na Ukrainie. Określono istotne aspekty realizacji sformułowanych kierunków dalszego kształcenia umiejętności zawodowych studentów kierunków artystycznych.

Słowa kluczowe: umiejętności zawodowe studentów kierunków artystycznych, sztuka zdobnicza i użytkowa, nauczanie, kompetencje ogólne, projektowanie środowiska edukacyjnego, przygotowanie zawodowe przyszłych nauczycieli, trendy, placówka edukacji artystycznej.

CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF ART EDUCATION IN UKRAINE

Olga Bolshanina

Postgraduate Student at the Department of Pedagogy

Kryvyi Rih State Pedagogical University (Kryvyi Rih, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-9000-4982

olga.bolshanina@kdpu.edu.ua

Abstract. The article examines the context of trends in developing contemporary art education in Ukraine. The fundamental problems in the current situation of art education institutions and the teaching system in general are identified. The content of modern trends proposed by Ukrainian scholars A. Kozyr and M. Picchur is analysed and characterised in detail. The key trends corresponding to the ideas and opinions expressed in the theoretical and methodological works of Ukrainian artists-pedagogues of the first half of the twentieth century are identified. The essence of the identified trends is described in detail, and an analysis of each identified trend with representatives of Ukrainian art education is provided. Several statements are formulated on the relevance of the identified trends and the need for their active continuation for implementation in art educational institutions in Ukraine. Essential aspects of implementing the formulated trends for the further education of professional skills of students of artistic specialities are identified.

Key words: professional skills of art students, decorative and applied arts, teaching, general competencies, designing the educational environment, professional training of future teachers, trends, art education institution.

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Ольга Большаніна

аспірантка кафедри педагогіки

Криворізького державного педагогічного університету (Кривий Ріг, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-9000-4982

olga.bolshanina@kdpu.edu.ua

Анотація. У статті розглядаються контекст тенденцій розвитку сучасної мистецької освіти в Україні. Визначено ключові проблеми у теперішньому становищі закладів мистецької освіти та системи викладання загалом. Детально проаналізовано й охарактеризовано зміст сучасних тенденцій, запропонованих українськими науковцями А. Козир та М. Пікчур. Визначено ключові тенденції, які відповідають ідеям та думкам, що були висловлені у теоретико-методичних роботах українськими художниками-педагогами першої половини XX століття. Змістов-

но описано суть окреслених тенденцій та надано аналіз кожної з визначених тенденцій із представниками української мистецької освіти. Сформульовано ряд тез відповідно актуальності визначених тенденцій та необхідності їх активного продовження для реалізації у мистецьких закладах освіти в Україні. Визначено важливі аспекти здійснення сформульованих тенденцій задля подальшого виховання фахової майстерності студентів мистецьких спеціальностей.

Ключові слова: фахова майстерність студентів мистецьких спеціальностей, декоративно-ужиткове мистецтво, викладання, загальні компетентності, проєктування освітнього середовища, професійна підготовка майбутніх педагогів, тенденції, заклад мистецької освіти.

Вступ. Актуальні тенденції, які формують і характеризують сучасний розвиток образотворчої освіти, реалізуються на базі українських мистецьких закладів освіти. У процесі розвитку мистецької освіти виникають проблеми, які потребують розв'язання, які при їх розгляді в ширшому контексті, виходячи за межі окремих закладів мистецької освіти, можна об'єднати у декілька груп:

- *застарілі підходи до викладання образотворчого мистецтва та неактуальність інформації*, яку презентують викладачі образотворчого мистецтва, стають проблемою, у тому числі й через відсутність цифрової трансформації. Великий обсяг необхідних завдань і функцій, які виконує заклад мистецької освіти, має низьку ефективність. Окрім цього, проблема стосується і безпосередньо самого педагогічного процесу фахових спеціальностей з образотворчого мистецтва;

- *відсутність цифрової трансформації* також викликає проблему невідповідності тих занять і завдань, які надають в освітньому закладі, і необхідними безпосередньо для практичної діяльності та вимогами роботодавців. Знання, надані мистецькими кафедрами або вже є неактуальними, або неповними (тут можна вказати на багато причин, чому це так). Проблема може мати велику кількість коренів, включаючи погану підготовку педагогів і низьку мотивацію вчителів. Зрідка причиною такої проблеми є неробоча система закладу, коли в навчальний план, наприклад, такого мистецького закладу не можна врахувати нові фахові дисципліни або, скажімо, у програму з фахового предмета не можна залучити якийсь вид завдання чи техніку його виконання, яка є актуальною тощо;

- третя проблема полягає в потребі знаходження шляхів *розвитку творчої особистості студента*, який навчався мистецтву. Це включає індивідуальний підхід до роботи зі студентами, знаходження способів підтримки їх творчої реалізації та демонстрації цінностей, що допоможуть їм краще розкрити і зобразити навколишній світ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до заявленої тематики дослідження можна віднести праці таких науковців, як А. Козир та М. Пікчур. Поза цими дослідженнями також варто зазначити праці присвячені розвитку художньої освіти в Україні – Т. Паньок та Т. Сідлецька. Також слід відзначити дослідників життя та творчості українських художників-педагогів, Л. Вежбовську, Л. Кічуру та І. Павельчук.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є виявлення актуальних тенденцій у сфері мистецької освіти та їх детальна характеристика, а також пошук спільних концепцій у доробках художників-педагогів першої половини ХХ століття. Відповідно до поставленої мети було сформульовано наступні завдання: визначення основних проблемних питань у системі закладів мистецької освіти в Україні; характеристика актуальних тенденцій у художній освіті; визначення та опис ідей та думок художників-педагогів першої половини ХХ століття відповідно до виявлених тенденцій; визначення можливих варіантів реалізації вказаних цих тенденцій у подальшій у сучасних мистецьких закладах освіти.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та вирішення завдань у роботі були використані різноманітні методи. Зокрема, застосовано загальнонаукові методи, такі як синтез, порівняння й узагальнення. Крім цього, використано метод систематизації для упорядкування загальних характеристик та хронологічний метод для визначення послідовності подій у межах конкретного часового проміжку.

Виклад основного матеріалу. Цілком зрозуміло, що сучасні виклики у вивченні образотворчої грамоти потребують комплексного підходу і впровадження цифрових інструментів для створення більш ефективного, актуального та індивідуалізованого навчання.

Актуальні тенденції спрямовані на вирішення низки питань, для яких водночас закладено різні способи розв'язання таких проблем. Ці тенденції відповідають суспільним запитам і вимагають від закладів освіти відповідних реакцій. Така взаємодія корисна як для самого освітнього закладу, так і для держави. Вона сприяє не лише забезпеченню його функціонування, але й спрямована на розвиток і залучення більшої кількості студентів, особливо тих, хто демонструє високі академічні досягнення.

У межах дослідження нами проаналізовано тенденції, що виникають у контексті мистецьких освітніх закладів України, зокрема, таких як мистецькі школи, технікуми, коледжі, училища, академії, університети та інститути з образотворчого напрямку та художні факультети педагогічних спеціальностей. Важливим аспектом є те, що реалізація сучасних тенденцій у мистецьких закладах освіти підпорядкована законам України, що визначають їх права та режим функціонування.

Значимо, що законодавча база вітчизняної мистецької освіти почала формуватися і розвиватися ще з моменту здобуття незалежності Україною, тож, необхідно більш чітко визначити основні сфери й напрями розвитку освіти в цей період. Для досягнення цієї мети є потреба проаналізувати ключові закони і стратегії розвитку освіти в цілому і мистецької освіти зокрема, які встановлені державою. До них належать: Закон України «Про освіту»; Закон «Про вищу освіту»; «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки»; «Про фахову передвищу освіту»; Закон «Про позашкільну освіту».

Зважаючи на різноманітні тенденції та потребу в активних реформах і безпосередньо розвитку образотворчої грамоти в мистецьких закладах освіти різних рівнів, під впливом науковців, митців і громадськості сформувалися певні тенденції, які сьогодні характерні для мистецької освіти. Так, наприклад, у статті професора А. Козир «Основні тенденції розвитку мистецької освіти на сучасному етапі» (2016 р.) висвітлено такі ключові тенденції: гуманізація; гуманітаризація; національна спрямованість; соціокультурна відповідність; відкритість; перенесення акценту з навчальної діяльності на навчально-пізнавальну, художню; перехід від репродукування до розуміння, осмислення; створення умов для самореалізації; педагогічна взаємодія, співробітництво; спрямованість освітнього процесу на виявлення творчих можливостей; перехід від регламентованих способів організації педагогічного процесу до розвивальних, активізуючих; неподільність навчання й виховання; акмеологічне спрямування розвитку особистості (Козир, 2016: 31).

Професор М. Пікчур у своїй статті «Концепція образотворчої підготовки студентів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти» (2022 р.) не лише докладно розглядає ключові аспекти досліджуваної проблематики, але й висуває кілька пропозицій, що відображають сучасні тенденції в розвитку освіти в установах мистецької освіти України. Одна з них, хоч і згадується автором як констатація, насправді є важливою тенденцією, що формується в сучасному освітньому середовищі. Ця ідея, ще не набула широкого поширення, але поступово актуалізується в освітніх колах. Йдеться про процес цифровізації. «Саме тому в сучасних закладах професійно-художньої освіти трапляються поодинокі спроби розробити зміст навчальних програм із рисунку, живопису і скульптури, що мають на меті образотворчий вишкіл студентів у цифровому форматі, тобто навчити їх створювати зображення комп'ютерно-інструментальними засобами. Однак такий досвід є стихійним і невідрефлексованим» (Пікчур, 2022: 461). Ця тенденція є надзвичайно важливою на сучасному етапі, наприклад підвищення рівня фахової майстерності студентів мистецьких спеціальностей. Важливо, щоб заклади освіти інтегрували цифрові технології навчання у практику викладання, запропонували цікавіші форми і методи навчання, що дало б здобувачам реальну можливість конкурувати на міжнародному ринку праці з випускниками провідних мистецьких освітніх закладів світу.

Ще однією думкою М. Пікчура, що лежить в основі його концепції, є розгляд кількох тенденцій. «Тенденції підвищення ролі митця та художника-педагога в модернізації національної культури, усвідомлення його місії відкривати людям прекрасне, моделювати аксіологію життя і дійсності в художніх образах, розвивати національну культуру та мистецтво, виховувати творчу молодь, що відображено в Законі України «Про культуру», Законі України «Про професійних творчих працівників і творчої спілки»» (Пікчур, 2022: 463). Ці тенденції, визначені науковцем, певною мірою переукуються з тими, що згадувалися вище. А. Козир наголошує на їх важливості та актуальності, а також окреслює необхідність чіткої реалізації концепцій у мистецьких освітніх закладах України.

Важливо зауважити, що змістовне наповнення представлених тенденцій підкреслює постійну потребу в розвитку, підтримці та впровадженні художньої освіти. Вони характеризують актуальність розвитку українського суспільства на базі різних нововведень, які не лише виконують просвітницьку функцію, а й мають суттєвий вплив на збереження і розвиток національної культурної спадщини.

Інші тенденції виникають на підставі необхідності пристосувати освіту до швидкого розвитку суспільства, а також забезпечити збереження тієї лінії, за якої заклад мистецької освіти надає необхідні знання, які здобувач може успішно використовувати на практиці.

Якщо проаналізувати вищевказані тенденції в мистецькій освіті сьогодні, можна виокремити в них ідеї, думки та принципи, які були розглянуті, запропоновані або активно використовувалися художниками-педагогами першої половини ХХ століття. У працях дослідників А. Козир та М. Пікчур, серед багатьох визначених напрямів, доречно зосередитися на деяких із них. Ці підходи можуть мати схожий зміст, а також розкривати різні аспекти розвитку освіти в мистецьких закладах. Отже, серед цих загальних напрямів можна виділити два, запропоновані дослідниками щодо спільних тенденцій: *національна спрямованість і розвиток національної культури та мистецтва*. Багато художників-педагогів присвячували цій тематиці свої теоретичні напрацювання. Так, у праці О. Сластьона «Перша українська артистична виставка» автор не лише акцентує увагу на проблематиці національної спрямованості, але й закликає до її розвитку з пропозиціями щодо можливих шляхів реалізації. Одним із таких шляхів для піднесення національної культури та мистецтва, на думку О. Сластьона, є організація виставкової діяльності. «Маємо духовну жагу жити повним культурним життям! Дивимося на народження української виставки як на природну стадію національного самоосвідомлення... та хоч би й тих же самих художників» (Сластьон, 1912: 2). На сучасному етапі запропоновані підходи реалізуються здебільшого завдяки ініціативі самого закладу мистецької освіти (наприклад, це можуть бути регулярні виставки-звіти, у яких беруть участь не тільки викладачі, а й їхні учні) або індивідуальних бажань безпосередньо викладача. У випадках, коли дана ініціатива набуває популярності, її може взяти на себе меценат або окремий викладач даного освітнього закладу.

Додатково в сучасних тенденціях розвитку національної спрямованості в мистецькій освіті відзначаються погляди художника-педагога М. Бурачека, викладені в його праці «Мистецтво у Києві» (1920 р.). В авторському творі акцентовано увагу на становленні власної національної мистецької школи, де головною метою є застосування національних методик і підходів у викладанні різних фахових дисциплін з образотворчого мистецтва. Такі кроки були початковим етапом проєктування освітнього середовища в Україні того часу.

Ще одним актуальним напрямом у сучасній мистецькій освіті є *соціокультурна відповідність*. У рамках цієї тенденції заклади мистецької освіти мають забезпечувати актуальні знання і практичні навички,

що відповідають потребам суспільної та культурної сфери. Це, до прикладу, може здійснюватися шляхом упровадження нових предметів фахового напрямку або застосування різноманітних художніх технік у практичних завданнях для здобувачів. Окрім цього, важливо, щоб рівень професійних навичок здобувача відповідав соціокультурним потребам, що надає їм більше можливостей реалізації себе в мистецькій сфері. Деякі художники-педагогі першої половини ХХ століття частково забезпечили здобувачів низкою посібників методичного напрямку, які можуть бути використані для втілення цієї тенденції в сучасній українській мистецькій освіті. У методичних працях таких видатних художників-педагогів, як О. Білоскурський, О. Богомазов, Ф. Красицький, В. Пальмов та інших широко розкриваються ідеї щодо систематизації й аналізу образотворчих знань, а також прагнення створити ефективний метод викладання матеріалу для поліпшення практичної складової дисциплін з образотворчого мистецтва. Так, наприклад, задля вивчення образотворчої грамоти на початкових етапах Ф. Красицький створив доробок «Рисуння і малювання», який навіть на сьогодні є дуже актуальним для використання у викладацькій діяльності (використання в професійній підготовці майбутніх педагогів). Цей посібник допомагає на початкових етапах навчання з образотворчого мистецтва, надає значущу інформацію про конструктивну будову, композицію, послідовність виконання малюнка тощо. Ці принципи викладання, представлені в методичних працях, майже не втратили своєї актуальності з плином часу, і вони стали цінним додатковим ресурсом для розвитку освітньої бази в галузі академічних дисциплін. Здобувачі, які навчаються за подібними підходами та системами, стають конкурентоспроможними фахівцями в різних галузях мистецької діяльності.

У рамках тенденції соціокультурної відповідності використання різноманітних художніх технік, зокрема, технік українського декоративно-ужиткового мистецтва, має великий попит. У цьому контексті важливо зазначити внесок художників-педагогів, таких як-от: В. Гагенмейстер, О. Білоскурський, С. Колос, П. Мусієнко, які досліджували і створювали методичні посібники в цьому напрямі. Їхні напрацювання формують суму неформальних посилянь для їх використання на сучасних практичних заняттях. Водночас у доробках митців представлено систематизацію та документування різних художніх технік і методів, які нині активно використовуються під час викладання різних фахових дисциплін. Ці методичні посібники і дослідження українських художників-педагогів стали підґрунтям для сучасних закладів мистецької освіти України. Крім того, вони послугували основою для створення різноманітних курсів і майстер-класів приватного характеру, а також відобразилися в авторських підходах різних митців. Це відкрило нові можливості для більш поглибленого вивчення і практичного використання технік і методів українського декоративно-прикладного мистецтва та їх використання в сучасній мистецькій практиці. «Наші завдання полягають у тому, щоб поступово перейти до серійного виробництва побутової й архітектурної художньої майоліки. Роль майстра-кераміка в нових умовах значно зростає, а головне – кожен майстер в умовах механізованого виробництва повинен зберегти безпосередність, силу й багатогранність народного мистецтва, збагаченого новим глибоким ідейним змістом» (Мусієнко, Федорова, 1948: 7).

Потреба в оновленні та в новітніх напрямках в українській культурі ставить їх на один щабель з іншими світовими культурами, що розвиваються. Однак українське культурне середовище тривалий час було залежним від інших, більш масивних культурних напрямів і популярних течій, серед яких не могло самостійно розвиватися і пропонувати щось нове та актуальне саме для українського суспільства. На сучасному етапі реалізація планів щодо модернізації національної культури потребує більше сил і можливостей для втілення різних ідей. Ця тенденція покладається не тільки на представників закладів мистецької освіти (здобувачі, працівники закладу), а й на різних представників культури загалом. Тенденція *модернізації національної культури* також залежить від рівня професійних якостей здобувача, побудованих також на якісно сформованому методичному забезпеченні, яке сформували художники-педагогі першої половини ХХ століття. Такими педагогами як-от: О. Богомазов, Ф. Красицький, В. Пальмов та іншими зроблено значний внесок у виховання низки фахівців, які стали рушійною силою модернізації національної культури ще в першій половині ХХ століття. Сьогодні ж кожен із представників культурного осередку опирається на своїх попередників, які стали їх наставниками та взірцями для наслідування.

Тенденція *переходу від репродукування до розуміння, осмислення* не є нововведеною, оскільки художники-педагогі першої половини ХХ століття також ставили перед собою завдання розв'язати цю проблему. Так, наприклад, М. Самокиш, автор теоретичної праці «Як я став художником», на описі власного життя і творчого шляху представляє принцип його навчання в академії мистецтв та підготовки до вступу в неї, а саме копіювання зовнішньої дійсності (тобто репродукування), що було основною формою навчання створювання композиційного зображення (Самокиш, 1937: 11). З часом на власному авторському принципі художник-педагог представляє видозміну цього методу в освітній діяльності і рекомендує підходити до роботи з позиції розуміння конструкції форми і її чіткого осмислення. Такий напрям у мистецькій освіті залишається актуальним і сьогодні, оскільки методика роботи над зображенням вимагає від здобувачів багато професійних і взаємозалежних знань і навичок. Саме тому початківці та деякі учні, які здобувають освіту в цій галузі, не завжди повністю розуміють принципи роботи над виконанням навчального малюнка. Через складність методичних аспектів і власне відсутність навичок роботи над навчальними зображеннями вони використовують принцип копіювання зображення, який лише частково розв'язує поставлені перед ними завдання. Методика викладання навчального малюнка варіюється за своєю складністю і завданнями, що ставляться перед здобувачем. Отже, перехід від репродукування до розуміння

й осмислення формується здебільшого за допомогою старанної роботи і вивчення вже встановлених методик побудови зображення. Цей перехід може стати актуальним через зусилля та відданість учнів, які працюють над побудовою геометричних фігур на академічних заняттях і розвиваються в побудові композиційних зображень різних тем і жанрів.

На окрему увагу заслуговує тенденція, запропонована А. Козир, про *створення умов для самореалізації*, що містить декілька аспектів, із яких вона побудована. Так, наприклад, до реалізації створення відповідних умов для виховання високопрофесійного фахівця можна віднести появу творчих майстерень у закладі мистецької освіти, де облаштовуються всі необхідні знаряддя та інструменти для творчої роботи. Можемо відзначити, що досліджувані нами викладачі різних галузей образотворчого мистецтва включали у свої методичні праці окремі розділи щодо облаштування різних навчально-практичних майстерень. Важливо враховувати, що ці матеріали могли бути дорогими або дефіцитними, особливо на той час. Саме тому цінною є та педагогічна діяльність митця, яка давала можливість здобувачам здобути якісну мистецьку освіту та розвинути, окрім цього, свої загальні компетентності за обмежених умов. Це можемо спостерігати в доробках Ф. Красицького, П. Мусієнко, О. Білоскурського та ін. У першому розділі праці Ф. Красицького «Рисування й малювання» детально розглянуто питання облаштування навчального класу та перерахунку обладнання, яким повинен бути забезпечений заклад мистецької освіти. Водночас в освітньому закладі мають бути створені відповідні умови для більш ефективної освітньої діяльності здобувачів, а також їх творчої самореалізації.

Художник-педагог П. Мусієнко у праці «Виробництво художньої майоліки» демонструє низку специфічних приладів, які повинні бути в майстерні гончарства, і досить детально зауважує не тільки про їх необхідність та функціональність, але й аналізує та розписує їх застосування на практиці.

Педагогічна взаємодія, співробітництво як сучасна тенденція в мистецькій освіті в Україні може проявлятися в різних варіантах практичного характеру, зокрема, таких як-от: виставкова діяльність (як і в тенденції спрямованості та розвитку національної культури та мистецтва), яка включає організацію виставок і подібних мистецьких проєктів; участь у різних масових проєктах такого типу, як виїзди на пленер, де реалізується спільна творча діяльність. На них можна практично вдосконалити авторські мистецькі навички та виразити свій творчий підхід до роботи; проведення занять, де викладач допомагає вивчити ту чи ту тему разом з учнем, використовуючи різні підходи. Викладач допомагає учневі досягти певних навчальних цілей і розв'язати практичні завдання, спрямовані на розвиток його практичних навичок.

На початку ХХ століття питання цього напрямку не було чітко виокремленим і не було основним у роботі закладів мистецької освіти в Україні, проте поставлені завдання існували і потребували свого розв'язання. Саме тому деякі представники присвячували частину своєї діяльності цьому питанню. Так, наприклад, результат такої педагогічної взаємодії між викладачем О. Новаківським та його студентом С. Луцик у вигляді виставкової діяльності описав А. Малюца у своїй статті «Виставка образів українських плястиків», опублікованій у газеті «Новий час». О. Малюца звертає увагу на ті навички і технічні елементи в картинах, що виставляє учень С. Луцик, і вказує на вплив педагога О. Новаківського у формуванні його професійних якостей (Малюца, 1931: 5). На час написання статті С. Луцик вже навчається в Паризькій академії мистецтв, проте та педагогічна взаємодія у формі виставкової діяльності залишилася між ними (окрім описаної О. Малюцою виставки, були й інші, де вони виставлялися разом).

Слід відзначити, яку саме мету має виставкова діяльність для викладача та його учнів. Зокрема, вона сприяє формуванню розуміння того, яким чином потрібно працювати здобувачеві для досягнення кращих результатів у своїй діяльності. Також виставкова діяльність формує розуміння, як робота здобувача співвідноситься з творчою композицією керівника, допомагаючи визначити, чи проявляються індивідуальні якості учня, або може бути спрямованою на наслідування стилістики і творчого підходу вчителя. Відтак, учневі слід розвивати власні загальні компетентності, навички самоаналізу щодо свого авторського твору і творчого шляху розвитку загалом.

Проведення занять, де викладач із завзяттям і підтримкою спільно з учнем досліджує ту чи ту тему, є формою реалізації тенденції педагогічної взаємодії, що висвітлюється у праці художника-педагога Ф. Красицького «Рисування і малювання». У підпункті «Проведення простих простопадних (стрімких), поземних та похилих ліній і поділ їх на половини» автор чітко демонструє принцип правильної співпраці між викладачем та учнями над розв'язанням поставленого завдання. «Після всіх необхідних пояснень, учитель звертається до учнів: «Візьміть олівець, як треба пальцями (учитель бере олівець в учня й показує всім, на скільки треба витикати олівець з пальців), поставте його на верхню крапку, руку покладіть на папір, як для писання. Зшиток чи папір не повертайте, не нахиляйте, а нехай лежить він, як було пояснено. Сидіть просто, праве плече не випинайте вперед. Голови не нахиляйте до паперу. Лівою рукою тримайте з краєчку папір або зшиток.»» (Красицький, 1929: 25). Отже, педагогічна взаємодія між здобувачем і викладачем, представлена художником-педагогом Ф. Красицьким, реалізується як на індивідуальному, так і на груповому рівні. Індивідуальний підхід спрямований на розвиток професійних компетентностей здобувача, які є унікальними для нього, або на виправлення помилок, які систематично повторюються в його навчальній роботі і які важко виправити самостійно. Групова робота, зі свого боку, служить для ознайомлення з матеріалами, особливостями роботи, методикою створення побудови зображення та виправлення помилок, які часто трапляються. Загалом педагогічна взаємодія і співпраця – це не просто стандартні методи проведення занять у групах або

індивідуально, це спосіб створення зв'язку між здобувачем та викладачем для більш ефективного здійснення освітнього процесу. Це також включає використання діалогу для досягнення кращого розуміння інформації й отримання практичних порад. Сама тенденція педагогічної взаємодії та співробітництва є актуальною, особливо в контексті викладання мистецтва першої половини ХХ століття, і вона повинна продовжувати розвиватися в більш широкому сенсі. Від цієї взаємодії безпосередньо залежить якісний показник засвоєння інформації і практичних навичок. Способи її реалізації, застосовані на початкових етапах минулого століття, зараз становлять важливу складову освітнього процесу в різних мистецьких закладах України.

Тенденція *моделювання аксіології життя і дійсності в художніх образах* професора М. Пікчур спрямована на реалізацію думки щодо створення уявлення серед здобувачів про цінність життя і навколишньої дійсності шляхом відображення їх варіацій у власних творчих композиціях. Процес створення композиційного зображення формує думку щодо власного ціннісного сприйняття навколишнього світу. Така тенденція в мистецькій освіті допомагає не лише розкривати позитивне уявлення про життя, але й надихає на реалізацію творчих ідей і розуміння власного місця в цьому світі. Художники-педагоги першої половини ХХ століття не зверталися прямо до цієї тенденції, проте окремі з їхніх доробків чітко характеризують їх власне ставлення до питань моделювання аксіології життя в художніх образах авторських творів. Деякі теоретичні праці могли б бути спрямовані на опис творчих композицій художників, які розкривали філософські роздуми щодо відношення до життя та їхнє відтворення в авторських композиціях. Художник-педагог Л. Калениченко у своїй праці «О. Шовкуненко» розглядає різні творчі роздуми митця. Опис Л. Калениченком філософії ставлення до життя та його відтворення в різних мальовничих полотнах О. Шовкуненко дійсно надає приклад пошуку життєвих шляхів, їхньої цінності і способів відображення без обмеження лише технічними аспектами і, водночас, акцентує на змісті творів. Така характеристика дає змогу розкрити багатогранність мистецтва і його роль у відтворенні глибоких філософських роздумів про життя та його цінності.

Кожна варіація відтворення дійсності (пейзажі, портрети, декоративні композиції) має на меті передати власні думки, візуалізувати їх, перенести на картинну площину, де її потім сприймають і оцінюють глядачі. Думка про процес передачі навколишнього світу через бажання створити в здобувача розуміння цінності життя також розвивалася у представників абстрактного мистецтва. Звісно, їхні поради щодо створення філософії нового мистецтва були спрямовані не на процес навчання в закладі мистецької освіти, однак деякі представники абстракціонізму, такі як В. Пальмов та К. Малевич, розкривали цю тенденцію через абстрактні композиції, одночасно пояснюючи суть цієї образотворчої течії. Зміст моделювання аксіології життя і дійсності в художніх образах у теоретичних працях В. Пальмова описується з різних позицій і власного розуміння трактування абстракціонізму. Наприклад, окрім методичних аспектів використання колориту для початківців в образотворчому мистецтві, тенденцію моделювання аксіології життя і дійсності в художніх образах В. Пальмов частково представив у доробку «Про мої роботи». «2. Інша праця називається «Теслярі». Вона – 1924 р. У цій картині вже більш виразно виявилось моє бажання відмовитися від самоцільної речі в тривимірному її розумінні. Самоцільна роля кольору тут ясно каже сама за себе. Правда, і в цій роботі частково колір збігається межами з річчю. Але вже в трактуванні першого пляну (постаті) цього нема. Постаті взято умовно графікою, не порушуючи вільного плину кольору своїм контурним оформленням. Сюжет і річ цінні не самі собою, а лише доповнюють, ілюструють кольоровий вплив» (Пальмов, 1929: 28). Автор через питання кольору в живописі виражає власний спосіб бачення навколишнього світу. Так він підкреслює важливість поєднання художнього образу й техніки виконання, акцентуючи на методиці виконання роботи. Цей аспект вважається ключовим для відтворення реальності і виховання цінних аспектів життя.

Запропонована М. Пікчуром тенденція *виховувати творчу молодь* втілювалася різними способами в кожного художника-педагога України першої половини ХХ століття. Ця тенденція відображає одну з важливих цілей викладацької діяльності педагога з образотворчого мистецтва, а саме – створення умов для формування професійної творчої особистості. Тому ця тенденція відповідає вказаній меті викладача. Наприклад, у методичній роботі Ф. Красицького «Рисування й малювання» можна відстежити думки та ідеї, що стосуються цієї тенденції. У передмові до роботи детально описано завдання й цілі, що відповідають тенденції і підкреслюють її актуальність у мистецьких освітніх закладах того часу. «Навчання малювання набирає тепер великої виховної, самодіяльно-творчої та просвітньої ваги. Проте грамота рисування та малювання в наших школах не стоїть ще на тій височині, як того вимагає справа» (Красицький, 1929: 4). Так педагог зафіксував актуальність тенденції виховання творчої молоді власне в теоретичному доробку.

Висновки. Загалом варто відзначити кілька ключових моментів щодо ефективності використання позитивних практик художників-педагогів першої половини ХХ століття в сучасних актуальних тенденціях мистецької освіти. Перш за все, думки та ідеї художників-педагогів відповідають певним напрямкам, визначеним українськими науковцями в мистецькій освіті. До цих напрямків належать: національна спрямованість і розвиток національної культури та мистецтва, соціокультурна відповідність, модернізація національної культури, перехід від репродукування до розуміння, осмислення, створення умов для самореалізації, а також виховання творчої молоді. Сутність тенденцій більш детально розглядається в теоретичних працях художників-педагогів, у яких висвітлюються можливості їхньої подальшої реалізації. Водночас педагогічна взаємодія, співробітництво й моделювання аксіології життя і дійсності в художніх образах прослідковуються в працях менш детально і часто вони не отримують відповідної уваги в роботах, де розглядаються ці тенденції.

Висвітлені тенденції нині перебувають на початковому етапі реалізації в закладах мистецької освіти України. Прогресивні думки художників-педагогів першої половини ХХ століття більш широко розглядаються завдяки практичному застосуванню їхніх ідей, і вони мають важливе значення для сучасної образотворчої освіти в Україні. Ці ідеї висувують корисні варіанти розв'язання проблем і способи подальшого підвищення рівня мистецької освіти.

Список використаних джерел:

1. Козир А. Основні тенденції розвитку мистецької освіти на сучасному етапі. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : збірник наукових праць. 2016. № 3. С. 25–37.
2. Красицький Ф. Рисування і малювання. Харків, Київ: Державне видавництво України, 1929. 168 с.
3. Малюца А. Виставка образів українських плястиків. *Новий час*. 1931. № 116. С. 5.
4. Мусієнко П., Федорова Н. Виробництво художньої майоліки. Київ, Львів : ДВУ, 1948. 91 с.
5. Оршніянський Гончар (Сластьон О). Перша українська артистична виставка. *Рада*. 1912. № 7. С. 2–3.
6. Пальмов В. Про мої роботи. *Журнал «Нова генерація»*. 1929. № 8. С. 27–29.
7. Пікчур М. Концепція образотворчої підготовки студентів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти. *Наукові перспективи*. 2022. № 5 (23). С. 453–468. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-453-468](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-453-468)
8. Самокиш М. Як я став художником. Київ: Державне видавництво «Мистецтво», 1937. 76 с.

References:

1. Kozyr, A. (2016). Osnovni tendentsii rozvytku mystetskoï osvity na suchasnomu etapi [The main trends in the development of art education at the current stage]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty: zbirnyk naukovykh prats*, 3, 25–37 [in Ukrainian].
2. Krasytyskyi, F. (1929). *Rysuvannia i maliuvannia [Drawing and painting]*. Kharkiv, Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy [in Ukrainian].
3. Maliutsa, A. (1931). Vystavka obraziv ukrainskykh pliastykiv [Exhibition of images of Ukrainian plastic artists]. *Novyi chas*, 116, 5 [in Ukrainian].
4. Musiienko, P., Fedorova, N. (1948). *Vyrobnytstvo khudozhnoi maioliky [Production of artistic majolica]*. Kyiv, Lviv : DVU [in Ukrainian].
5. Orishnianskyi Honchar (Slaston, O). (1912). Persha ukrainska artystychna vystavka [The first Ukrainian art exhibition]. *Rada*, 7, 2–3 [in Ukrainian].
6. Palmov, V. (1929). Pro moi roboty [About my works]. *Zhurnal «Nova heneratsiia»*, 8, 27–29 [in Ukrainian].
7. Pikchur, M. (2022). Kontseptsiiia obrazotvorchoi pidhotovky studentiv mystetskykh spetsialnostei u zakladykh vyshchoi osvity [The concept of artistic training of students of art specialties in institutions of higher education]. *Naukovi perspektyvy*, 5 (23), 453–468. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-453-468](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-453-468) [in Ukrainian].
8. Samokysh, M. (1937). *Yak ya stav khudozhnykom [How I became an artist]*. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo «Mystetstvo» [in Ukrainian].